

Att upptäcka barn i missbruksmiljö

En studie om grundlärares utbildning kring barn som lever i en familj med missbruk

Författare: Martina Zetterqvist

2017-02-15

Studien avser att undersöka huruvida frågan "barn som lever med missbrukande föräldrar eller andra vuxna" behandlas i grundläro-utbildningen med inriktning mot årskurs 4-6. Genom en enkät och intervjuer med lärarstudenter samt programansvariga framkom det att utbildning kring frågan är mycket begränsad. Många av framtidens lärare uttrycker avsaknad av ämnet och upplever sig inte vara redo att hantera problematiken kopplad till detta.

Förord

Barn i familjer med missbruk. Ger lärarutbildningarna redskap?

Vi i Junis samtalar med många människor med olika bakgrund och olika professioner kring vad som kan göras för att fler barn i familjer med missbruk ska få stöd. Skolan nämns alltid som en oerhört viktig arena, eftersom alla barn och ungdomar finns där. Vi blev nyfikna på vad pedagoger får med sig från sina grundutbildningar, och beslutade att undersöka detta.

- Vart femte barn lever med minst en vuxen som har ett riskbruk av alkohol.
- För barn med en förälder som missbrukar är risken att gå ut nian utan fullständigt betyg 2-3 gånger så hög som hos andra.
- Skolan har enligt lag ett kompensatoriskt uppdrag, att i möjligaste mån uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Med bakgrund mot dessa tre punkter är det rimligt att tro att grundutbildningarna för blivande lärare ägnar betydande tid åt hur pedagogerna ska kunna upptäcka barn i familjer med riskbruk/missbruk, stötta dem i skolsituationen samt hjälpa dem att få stöd.

Men så är det tyvärr inte.

Sju av tio studenter på grundlärarprogrammet årskurs 4-6 upplever att de inte fått någon utbildning alls om detta. Och de intervjuer vi gjort med programansvariga visar att missbruk inte prioriteras när man utformar utbildningarna. För barn och ungdomar kan detta bli förödande, både på kort och på livslång sikt. En av studenterna i intervjun sammanfattar läget ganska väl: *"Extremt viktigt men nästintill obefintligt."*

Junis kräver att:

Alla blivande pedagoger i sin grundutbildning får god kunskap om hur problem i familjen, exempelvis missbruk, påverkar barn, samt vad skolan kan göra för att stödja barnet.

När lärarna sen börjar jobba är det dags för nästa steg:

Alla pedagoger ska ha kännedom om vilket stöd barn i familjer med missbruk kan få lokalt, till exempel inom kommunen.

Självklart betyder det att:

Alla skolor måste ha en plan för vad man gör när man misstänker att ett barn lever i en familj med missbruk och/eller psykisk ohälsa.

Lyckas vi med detta kommer många fler barn att må bra. Dessutom kommer många fler barn att gå ut årskurs nio med fullständiga betyg, vilket kan vara helt avgörande för hur deras liv utvecklas. Att förbättra lärarutbildningarnas undervisning kring barn i familjer med missbruk kan vara den enskilt viktigaste åtgärden för dessa barn – så låt oss börja med den!

Mona Örjes

förbundsordförande IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis

Innehållsförteckning

Bakgrund.....	6
Metod	8
Urval och respondenter.....	8
Datainsamling.....	8
Bortfall.....	9
Resultat.....	10
Sammanställning av enkätsvar.....	10
Intervjuer och kommentarer från studenter.....	13
Kontakt med andra myndigheter	13
Inför arbetslivet.....	14
Intervjuer med programansvariga	14
Slutsats	16
Referenser	17
Bilagor.....	18
Intervjuguide	18
Enkät.....	19

Bakgrund

Folkhälsoinstitutet uppskattar att omkring 20 procent av alla barn i Sverige lever i en miljö där minst en förälder har en problematisk alkoholkonsumtion (Ljungdahl m.fl., 2008). De flesta kommuner i Sverige erbjuder någon form av stödverksamhet, däremot når stödet sällan ut till de behövande och en liten andel barn får hjälp i praktiken (Wannberg, 2016). En av orsakerna till detta är problematiken med att identifiera utsatta barn (Elgán & Leifman, 2010). Att upptäcka barn som lever i en missbruksmiljö är av högsta relevans då stöd från andra vuxna ger barnet större möjligheter att hantera en problematisk vardag.

En studie utförd av Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) visade att missbruk i ett barns hemmiljö har en negativ inverkan på skolprestationen (Nka, 2013). Barn till föräldrar med missbruk och/eller psykisk sjukdom hade minst tillfredställande skolresultat och sämre prognos för att gå ut grundskolan med fullständiga betyg. De flesta barn befinner sig i skolan under många år och av den anledningen har läraren en särskild möjlighet att upptäcka och ge stöd till dessa barn.

Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem (STAD) genomförde år 2010 en enkätstudie där de undersökte hur skolor hanterar barn till missbrukande föräldrar (Elgán & Leifman, 2010). Studien visade att 60 procent av de 500 slumpmässigt utvalda skolorna inte hade någon policy kring hur lärare ska agera vid en eventuell identifiering av barn i missbrukarmiljöer. Kunskapen kring hur skolor ska hantera de utsatta barnen visade sig vara bristfällig. Även kännedomen om vilka resurser som finns tillgängliga i kommunen saknades i många fall. Många skolor framhöll svårigheter med att identifiera elever som lever i en missbruksmiljö, delvis eftersom barn ofta vill dölja sina problem.

Undersökningen visade även att personal på skolorna i större utsträckning identifierade barn i missbruksmiljöer om de vidareutbildat sig inom ämnet vilket framhäver relevansen av utbildning. Rädda Barnen genomförde år 2012 en studie om hur professionella inom barninriktade verksamheter förhåller sig till anmälningsplikten (Östberg, Backlund & Wiklund, 2012). De fann att utbildning och riktlinjer inom grundutbildningen för bland annat pedagoger kan vara av stor betydelse. Avsaknad av utbildning och riktlinjer innebar ofta osäkerhet vid bland annat anmälan då en elev misstänks fara illa. Forskare vid Uppsala universitet upptäckte genom intervjuer med barn i missbruksmiljöer att många barn upplever att lärarna aldrig frågade dem om deras hemsituation

(Alexanderson & Näsman, 2015). De diskuterar att detta kan vara en följd av att lärare upplever osäkerhet kring hur problematiken ska hanteras.

Den här undersökningen avser att kartlägga huruvida frågan/ämnet ”barn som lever med missbrukande föräldrar eller andra vuxna” behandlas i grundlärarutbildningar runtom i Sverige. Upplever blivande lärare att de har fått tillräcklig utbildning kring problematiken med barn som lever i en missbruksmiljö? Undersökningen har fokuserat på grundlärarutbildningen med inriktning mot årskurs 4-6. I Sverige finns det 20 högskolor och universitet som ger denna utbildning.

Metod

Undersökningen genomfördes under hösten år 2016 av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning på uppdrag av IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis. Samtliga högskolor och universitet med grundlära- utbildningen inriktning mot årskurs 4-6 ingick i urvalet. Undersökningen genomfördes med både en kvalitativ och kvantitativ ansats. Den kvalitativa delen bestod av telefonintervjuer med programansvariga för grundlärautbildningen. Den kvantitativa delen genomfördes med hjälp av en webbaserad enkät vilken skickades till studenter som gick sitt sista år på utbildningen. De svarande kunde även lämna sitt telefonnummer vilket möjliggjorde en uppföljning med telefonintervjuer. Utöver intervjuerna och enkäten studerades även grundlärautbildningens utbildningsplan.

Urval och respondenter

Målet var ett heltäckande urval med samtliga lärosäten som hade grundlärautbildningen. Detta blev inte möjligt på grund av olika omständigheter så som svårigheter att få tag i studentlistor och programansvariga. 11 av 20 programansvariga på Sveriges högskolor och universitet intervjuades och studenter vid 13 av 20 högskolor mottog den webbaserade enkäten. Enkäten skickades ut till 381 studenter som läste sista året på utbildningen (termin 7 och 8). 118 studenter besvarade enkäten vilket resulterade i en svarsfrekvens på 31 procent medan svarsfrekvensen för intervjuerna med programansvariga blev 55 procent. Till en början inkluderades ett antal studenter som läste sin femte termin i urvalet, vilket är omkring halva studietiden för en grundskollärare. Dessa studenter exkluderades däremot i analyserna eftersom de inte hade samma möjlighet att besvara frågor om hela utbildningens innehåll.

Datainsamling

Genom tillgång till studenters studentmail skickades en länk till enkäten ut via e-post. Enkäten bestod av 13 frågor om huruvida frågan/ämnet ”barn som växer upp i en familj med missbruk” har berörts i utbildningen. Studenterna fick skatta på en fyrgradig skala från ”inte alls” till ”i mycket hög grad” i vilken grad olika områden har behandlats i utbildningen. Hade frågan/ämnet barn som lever med föräldrar eller andra vuxna med missbruksproblem inte berörts överhuvudtaget ställdes frågor om barn som av olika anledningar far illa hemma.

Studenterna hade även möjlighet att i kommentarsfält utveckla svaren med egna ord samt lämna ett telefonnummer för en kortare telefonintervju.

Enkäten var tillgänglig för studenterna under tre veckor. För att öka svarsfrekvensen skickades en påminnelse ut till samtliga respondenter under andra veckan där respondenter som redan svarat tackades för sin medverkan. Innan respondenterna startade enkäten informerades de om undersökningens syfte och att deltagandet var frivilligt. De informerades även om att deltagandet var anonymt och att resultatredovisningen inte skulle kunna kopplas till en enskild individ eller lärosäte.

Datainsamlingen för programansvariga inleddes med ett e-postutskick med information om undersökningen. Syftet med e-postutskicket var att förbereda dem inför intervjun. Under fyra veckor genomfördes telefonintervjuerna av semistrukturerad karaktär. Frågorna berörde, liksom enkäten, huruvida studenter utbildas i frågan/ämnet barn som lever med missbrukande föräldrar eller andra vuxna.

Bortfall

Bortfallet för studenterna var 69 procent vilket kan bero på flera olika faktorer; datainsamlingsperioden var relativt kort och endast en påminnelse skickades ut. Studenter tar emot många enkäter och det råder generellt en enkättrötthet idag vilket ofta resulterar i stora bortfall. Undersökningen erbjöd därutöver ingen ersättning för deltagandet vilket sannolikt hade ökat svarsfrekvensen. Slutligen kan en teknisk aspekt haft en inverkan genom att enkäten inte skickades till studenternas privata e-postadresser utan till deras studentkonton. Detta kan kräva ytterligare ett steg för att nå enkäten och därmed resultera i bortfall. Bortfallet för programansvariga beror främst på svårigheter med att lokalisera en person som har detaljerad kunskap om samtliga kursers innehåll i grundlärarutbildningen årskurs 4-6.

Resultat

Sammanställning av enkätsvar

Nedan redovisas resultatet från den webbaserade enkäten som grundlärarstudenterna besvarade. Inledningsvis presenteras bakgrundsvariablerna över studenternas lärosäte och studietid. Därefter redovisas de centrala frågorna kring huruvida ämnet barn som lever i missbruksmiljöer berörs i utbildningen.

Tabell 1. Fördelning över studenters lärosäte.

Lärosäte	%	(n)
Vilken högskola/universitet		
Högskolan i Borås	4	(5)
Högskolan i Dalarna	19	(22)
Högskolan i Halmstad	5	(6)
Högskolan i Kristianstad	9	(10)
Högskolan i Väst	4	(5)
Jönköping University	8	(9)
Luleå tekniska universitet	0	(0)
Mittuniversitetet	3	(4)
Stockholms universitet	13	(15)
Södertörns högskola	10	(12)
Umeå universitet	4	(5)
Uppsala universitet	11	(13)
Örebro universitet	10	(12)
Totalt	100	(118)

Av de 13 högskolor och universitet som mottog enkäten svarade studenter från 12 av dessa. Svarsfördelningen från skolorna är relativt ojämn vilket främst beror på storleken på klasserna vilka varierade mellan 6 och 56 studenter.

Tabell 2. Fördelning över studenters studietid.

Studietid	%	(n)
Vilken termin på utbildningen		
7	71	(80)
8	26	(30)
9	1	(1)
10	2	(2)
Totalt	100	(113)

Majoriteten av studenterna gick sin sjunde termin på utbildningen. Som beskrivet ovan exkluderades studenter med mindre studietid än 7 terminer.

Tabell 3. Förekomst av utbildning kring frågan/ämnet barn som lever med missbrukande föräldrar eller andra vuxna.

Frågor och svar	%	(n)
F3. Har frågan/ämnet barn som lever med föräldrar eller andra vuxna med missbruksproblem behandlats under din utbildning?		
a) Ja	25	(28)
b) Nej	72	(81)
c) Vet ej	3	(4)
F4. I vilken utsträckning har följande områden berörts i din utbildning:		
4a) Vilken typ av beteende en elev som lever med föräldrar eller andra vuxna med missbruksproblem kan uppvisa?		
a) I mycket hög grad	7	(2)
b) I ganska hög grad	20	(6)
c) I ganska låg grad	53	(16)
d) Inte alls	13	(4)
e) Vet ej	7	(2)
4b) Vilka åtgärder som ska vidtas då det uppmärksammas att en elev lever med föräldrar eller andra vuxna med missbruksproblem?		
a) I mycket hög grad	33	(10)
b) I ganska hög grad	20	(6)
c) I ganska låg grad	27	(8)
d) Inte alls	13	(4)
e) Vet ej	7	(2)
4c) Olika redskap för att identifiera elever som lever med föräldrar eller andra vuxna med missbruksproblem?		
a) I mycket hög grad	3	(1)
b) I ganska hög grad	13	(4)
c) I ganska låg grad	47	(14)
d) Inte alls	30	(9)
e) Vet ej	7	(2)
F5. Upplever du att du har tillräcklig information för att på en framtida arbetsplats hantera en situation där misstanke om missbruk i elevens hemmiljö uppstår?		
a) Ja, i mycket hög grad	13	(4)
b) Ja, i ganska hög grad	23	(7)
c) Ja, i ganska låg grad	47	(14)
d) Nej, inte alls	17	(5)

Inledningsvis fick studenterna ange om frågan/ämnet barn som lever med missbrukande föräldrar eller andra vuxna har berörts under utbildningen. De studenter som inte hade utbildats i detta besvarade inte frågorna 4-5 utan slussades direkt vidare till fråga 6. Omkring 72 procent av respondenterna angav att frågan inte alls har behandlats i utbildningen medan 25 procent angav att frågan har berörts (se F3). Majoriteten av studenterna har alltså inte haft någon undervisning i problematiken kring barn som lever i en missbruksmiljö. Av de 28 studenter som angav att frågan har berörts i utbildningen varierar graden av information. Hur blivande lärare kan

identifiera barn som lever i en missbruksmiljö och hur missbruksproblematiken kan visa sig i elevers beteende är frågor som förefaller vara mindre diskuterade i grundläroartutbildningen. 66 procent angav att utsatta elevers beteende inte har berörts alls eller i låg grad (se F4a) och 77 procent angav att redskap för att identifiera dessa elever har berörts i låg grad eller inte alls (se F4c). Majoriteten av studenterna angav även att hur och när kontakt med elevens föräldrar ska ske inte har tagits upp under utbildningen. Däremot förefaller utbildning kring vilka åtgärder som ska vidtas vara mer utbredd. Majoriteten uppgav att de i mycket hög grad har utbildats i vilka åtgärder som ska vidtas (se F4b) och även hur och när kontakt med andra myndigheter ska ske. Däremot angav 64 procent att de inte alls eller i låg grad upplever sig ha tillräcklig information kring ämnet barn som lever i en missbruksmiljö för att hantera problematiken på en framtida arbetsplats (se F5).

Tabell 4. Förekomst av utbildning kring frågan/ämnet barn som av olika anledningar far illa hemma.

Frågor och svar	%	(n)
F6. Har frågan/ämnet barn som lever i en problematisk hemmiljö behandlats under din utbildning?		
a) Ja, i mycket hög grad	3	(3)
b) Ja, i ganska hög grad	13	(14)
c) Ja, i ganska låg grad	52	(56)
d) Nej, inte alls	29	(31)
e) Vet ej	3	(3)
F7. I vilken utsträckning har följande områden berörts i din utbildning:		
7a) Hur du kan upptäcka att en elev far illa hemma?		
a) I mycket hög grad	1	(1)
b) I ganska hög grad	13	(14)
c) I ganska låg grad	52	(56)
d) Inte alls	32	(34)
e) Vet ej	2	(2)
7b) Hur och när du ska kontakta andra myndigheter vid misstanke om att en elev far illa hemma?		
a) I mycket hög grad	7	(8)
b) I ganska hög grad	21	(22)
c) I ganska låg grad	49	(53)
d) Inte alls	19	(20)
e) Vet ej	4	(4)

Frågorna som berör barn som av olika anledningar far illa i hemmet besvarades av samtliga studenter. Av ”olika anledningar” syftar till barn som exempelvis växer upp i en miljö med psykisk ohälsa, våld eller övergrepp. Resultatet visar att samtliga områden i utbildningen kring barn som far illa har berörts i relativt låg grad. 81 procent av studenterna angav att frågan/ämnet barn som lever i en problematisk hemmiljö inte alls eller i låg grad har berörts under utbildningen (se F6).

Intervjuer och kommentarer från studenter

Genom öppna svarsalternativ i enkäten och uppföljande telefonintervjuer möjliggjordes mer djupgående svar. Majoriteten av studenterna uttrycker att barn i missbruksmiljöer inte alls har berörts i utbildningen och att det finns en stor efterfrågan. De upplever sig inte vara redo att hantera en situation där en elev misstänks fara illa. Därutöver uttrycker många studenter att problematiken kring barn som av andra orsaker än missbruk far illa inte har diskuterats under utbildningen:

”Det är under all kritik att vi lärarstudenter inte har fått ta del av information om barn som far illa i sina hem och hur det kan upptäckas i skolan. Liksom vad vi i skolans verksamhet kan göra.”

Studenten ovan hade varken utbildats i problematiken kring barn i missbruksmiljöer eller barn som av andra orsaker far illa hemma. Avsaknad av ämnet förefaller vara vanligt förekommande hos studenterna och har uttryckts genomgående i intervjuer och i enkäten. Studenterna uttrycker att det talas om vilka åtgärder som ska vidtas, exempelvis anmälan till socialtjänst, men inte hur barnen kan upptäckas:

”Det här är ett viktigt ämne att beröra på lärarutbildningen då vi möter elever och även föräldrar dagligen och om vi inte kan se tecken på att elever fara illa till, på vilket sätt ska vi då kunna arbeta med de små eleverna och få de att känna trygghet i skolan.”

”Ämnet är viktigt och bör tas upp i mycket stor grad. Även hur man kan ge stöd åt dessa elever. Också om barn som lever med föräldrar med psykiskt ohälsa.”

Kontakt med andra myndigheter

Det framgår i intervjuerna att kontakt med andra myndigheter är området som berörs mest frekvent i utbildningen. Åtskilliga studenter framhåller att anmälningsplikt är det enda som nämns i undervisningen kring ämnet barn som far illa. Däremot saknar majoriteten av studenterna en mer ingående undervisning i processen:

”Vi har pratat om anmälan och lärares plikt att anmäla men ingenting om hur man gör det, vilka varningstecken som finns eller om/när man ska ringa vårdnadshavare.”

Många studenter uttrycker att de har informerats om lärarens anmälningsplikt men inte när anmälan ska ske och hur läraren går tillväga rent konkret. En student beskriver anmälan som en åtgärd vilken inte ska utföras i

”onödan”, något som kan resultera i att utsatta barn inte får det stöd de behöver. Det saknas även undervisning i hur långt lärarens ansvar sträcker sig, vad som ingår i lärarens ansvarsområde.

Inför arbetslivet

Inför en framtida tjänst som lärare är det många studenter som inte upplever sig redo för att hantera barn som lever i en missbruksmiljö. De uttrycker en förhoppning om att framtida kollegor ska kunna hjälpa och handleda dem i en situation där misstanke uppstår om att ett barn far illa.

”Jag känner mig inte redo. Jag förstår att barn kan visa att de far illa på många olika sätt och även att de kan vara hemskt bra på att dölja det. I efterhand när jag ser tillbaka på kursen vi hade så hade jag velat ha typ fallstudier, fått anonyma exempel på verkligheten och fått diskutera hur man bör agera.”

Det saknas ett djup i undervisningen för att studenterna ska uppleva sig trygga med att möta problematiken. En student uttrycker att en dag kommer hon möta ett barn som har en problematisk hemsituation och i den situationen sakna kunskap om vad som bör göras. Många studenter framhåller att ämnet diskuteras regelbundet utanför lektionstid eftersom att det saknas i den ordinarie undervisningen. Samtidigt uttrycker några studenter att det är mycket som ska inkluderas i utbildningen och en viss förståelse för varför ämnet barn som lever i en missbruksmiljö berörs i så låg grad:

”Utbildningen är mycket omfattande och att i detalj gå in på de specifika problem som kan uppkomma vore tyvärr omöjligt. Däremot får vi mycket övning i akademiskt tänk, dvs. sök den information du känner att du behöver.”

”Extremt viktigt men nästintill obefintligt. Dock så sker det väl alltid en prioritering i vad som inkluderas i utbildningen och det finns ju andra områden som också skulle behövas inkluderas.”

Intervjuer med programansvariga

I intervjuerna med programansvariga framkom det att ämnet barn som lever i missbruksmiljöer berörs i ytterst låg grad i grundlärarutbildningen. Majoriteten av högskolorna och universiteten undervisar inte alls kring ämnet. Ett flertal programansvariga uttrycker att problematiken kring barn som far illa diskuteras i utbildningen men inte specifikt för barn som lever med missbrukande föräldrar eller andra vuxna. I enlighet med vad studenterna

uttryckte är det anmälningsplikten som framhålls mest i grundlärarutbildningarna och betonas särskilt mycket. Några programansvariga uttrycker att studenterna informeras om att lärare idag tenderar att anmäla för lite. Däremot talas det lite om beteendemässiga faktorer, hur lärare kan upptäcka barn som far illa och hur de rent praktiskt går tillväga vid misstanke. Programansvariga har själva upplevt att studenter uttrycker saknad av detta och att många studenter inte känner sig förberedda. Många programansvariga efterfrågar själva mer utbildning kring ämnet men menar att "glaset är fullt men alla vill ändå fortsätta fylla på det". Det finns många delar i utbildningen som bör utvidgas men utrymmet finns inte och andra områden behöver prioriteras. På frågan om studenterna utbildas i hur och när de ska kontakta föräldrarna/vårdnadshavarna svarar en programansvarig följande:

"Det får de mycket lite information kring är min erfarenhet. Och svårare blir det för den stora grupp med barn som nu inte har några föräldrar att ringa till, nyanlända ensamkommande exempelvis."

Som det framgår i utbildningsplanen för grundlärarutbildningen är det många områden som ska inkluderas i utbildningen. Listan på ämnen som efterfrågas och bör inkluderas i utbildningen är lång och programansvariga uttrycker svårigheter med att specifikt kunna undervisa kring barn i missbruksmiljöer. Ett krav i utbildningsplanen är att läraren efter avslutad utbildning ska "visa förmåga att identifiera och i samverkan med andra hantera specialpedagogiska behov". Specialpedagogiska behov kan däremot uppstå av många olika anledningar och skolverkets riktlinjer nämner inte specifikt missbruksproblematiken. Ett universitet utmärkte sig däremot vad gäller bredden av undervisning kring barn i missbruksmiljöer och barn som far illa i stort. En kursansvarig hade själv arbetat på socialtjänsten och mött många barn i utsatta situationer och kunde därigenom sprida kunskapen vidare till studenterna. En annan högskola bjuder in föreläsare från BRIS för att sprida kunskap. En student uttrycker sig på följande vis:

"Detta ämne behandlades på ett väldigt bra sätt genom att vi dessutom fick besöka olika former av instanser som arbetade med barn i utsatta situationer. Läraren var väldigt engagerad i ämnet"

Att ta in extern expertis framstår som ett framgångsrikt tillvägagångssätt för att öka kunskapen kring denna problematik.

Slutsats

Undervisningen kring ämnet/frågan barn som lever med missbrukande föräldrar eller andra vuxna är mycket begränsad. Även undervisning kring barn som av andra anledningar far illa berörs i liten utsträckning. Majoriteten av studenterna i undersökningen uttrycker stor saknad av detta och upplever sig inte vara redo att hantera denna problematik. Programansvariga uttrycker tillika att ämnet är viktigt och att undervisning saknas kring det. Samtidigt krävs en prioritering kring vilka områden som ska ingå i lärarutbildningen. Mycket ska inkluderas och några programansvariga menar att fokus nu ligger på dagsaktuella frågor så som ensamkommande flyktingbarn. Utrymmet för att inkludera alla viktiga områden upplevs vara för begränsad och kraven från skolverket är många.

Referenser

Alexanderson, K. och Näsman, E. (2015). Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga – Barn, ungdomar och föräldrar berättar om vardagsliv och behov av stöd när föräldern har missbruksproblem. Regionförbundet Uppsala län. Uppsala universitet.

Elgán, T.H. och Leifman, H. (2010). Barn i missbruksmiljö: en studie kring policy och praktik på svenska skolor. STAD-rapport nr 43.

Ljungdahl, S. (2008). Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem - Omfattning och analys. Statens folkhälsoinstitut. Östersund.

Nka (2013). Barn som anhöriga: hur går det i skolan? Rapport 2 från CHESS, Stockholms universitet/Karolinska Institutet. Nationellt kompetenscentrum anhöriga, 2013:3.

Wannberg, H. (2016). Upptäck i tid. Om kommunernas stöd till barn som växer upp i familjer med missbruk. Junis, IOGT-NTOs Juniorförbund. Stockholm.

Östberg, F., Backlund, Å. och Wiklund, S. (2012). När man misstänker att barn far illa. En studie av hur professionella inom BVC, förskola och skola förhåller sig till anmälningsplikten. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet. Rädda Barnen.

Bilagor

Intervjuguide

Jag kontaktar dig i samband med en undersökning som Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) utför på uppdrag av IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis. Vi genomför en kartläggning om huruvida temat barn som lever med föräldrar eller andra vuxna med missbruksproblem tas upp i grundlärautbildningens läroplan med inriktning mot årskurs 4-6. Vi kommer att kontakta utbildningsansvariga på samtliga grundlärautbildningar i Sverige och skulle vilja ställa några frågor till dig.

Ditt svar är anonymt och kommer inte att kunna kopplas till något specifikt lärosäte.

Frågor:

1. Tas ämnet barn som lever med föräldrar eller andra vuxna med missbruksproblem upp i grundlärautbildningen med inriktning mot årskurs 4-6?
2. Informeras blivande grundskollärare om vilka typ av beteenden ett barn i en missbruksmiljö kan uppvisa?
3. Informeras blivande grundskollärare i hur de kan identifiera elever som lever i en missbruksmiljö?
4. Utbildas de i vilka åtgärder som ska vidtas när det uppmärksammas att en elev växer upp i en missbruksmiljö?
5. Utbildas de i hur och när de ska kontakta andra myndigheter om de misstänker att ett barn lever i en missbruksmiljö?
6. Utbildas de i hur de ska kontakta och samtala med elevens förälder i en situation där ett barn misstänks leva i en missbruksmiljö?
7. Finns det någon annan angränsande kurs som behandlar hur blivande grundskollärare ska upptäcka barn som av andra skäl har en problematisk hemsituation?
8. Utbildas blivande grundskollärare i hur och när de ska ta kontakt med andra myndigheter om de misstänker att ett barn far illa?
9. Utbildas blivande grundskollärare i hur de ska kontakta och samtala med elevens förälder i en situation där ett barn misstänks fara illa?

Avsluta med att fråga om tillåtelse att eventuellt kontakta dem vid ett senare tillfälle.

Enkät

Syftet med den här studien är att kartlägga om lärarstudenter utbildas i hur "barn som lever med föräldrar eller andra vuxna med missbruksproblem" kan identifieras och vilka åtgärder som ska vidtas.

Sistaårsstudenter som går grundlärarutbildningen med inriktning mot årskurs 4-6 på Sveriges högskolor och universitet har kontaktats och ditt svar är en viktig del i kartläggningen. Din medverkan är frivillig och ditt svar är anonymt vilket innebär att resultatredovisningen inte kommer att kunna kopplas till en enskild individ.

Enkäten består av 13 frågor och tar cirka 5 minuter att genomföra. Frågorna besvaras genom att sätta ett kryss för det alternativ som stämmer bäst in. Vissa frågor har även utrymme för att utveckla svaren med egna ord.

Undersökningen genomförs av Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning på uppdrag av IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis.

Tack på förhand för din medverkan!

För frågor, vänligen kontakta:

[Här stod kontaktuppgifter. Sedan följde enkätfrågorna som framgår i tabellerna under avsnittet Resultat.]